

Pleidooi voor de verklarende analyse

‘We moeten veel explicieter maken waarom we doen wat we doen’

Hij is er in verschillende gedaanten en formats. Maar in de kern is verklarend analyseren dit: een werkwijze om professionals te helpen redeneren en daarbij alle relevante factoren te betrekken en af te wegen, om zo te komen tot samenhang, op grond waarvan je samen met opvoeders en jeugdigen tot gemeenschappelijke doelen en interventies komt. Ellen Loykens, Hilde Tempel en Marca Geeraets vertellen waarom het volgens hen zo belangrijk is om de verklarende analyse systematisch in te zetten.

Je kunt nog zo lang over het belang van de verklarende analyse praten, op het moment dat er een concreet voorbeeld op tafel komt, is meteen duidelijk en invoelbaar hoe belangrijk een goede verklarende analyse kan zijn. Dat gebeurt halverwege het gesprek. Ellen Loykens vertelt een verhaal over twee kinderen – broer en zus – die zeer moeilijk gedrag vertonen. In het gezin was sprake geweest van huiselijk geweld, waarna de ouders uit elkaar gingen. “Er waren al zes of zeven interventies gepleegd, steeds met hetzelfde doel: de ouders bewegen de kinderen op te voeden volgens hetzelfde patroon en om tot een voorspelbare omgangsregeling te komen. Als dat lukt, dan moet het gedrag van de kinderen ook verbeteren, zo was de gedachte. Totdat we eens goed naar deze casus gingen kijken en erachter kwamen dat de vader nog steeds in het huis woont waar het huiselijk geweld heeft plaatsgevonden. Dat stond nergens op papier. Ook stond nergens dat de problemen van de jongen enorm toenamen als hij bij zijn vader was.

Niemand heeft de samenhang gezien, iedereen was gericht op de ouders. We werden echt even stil toen we ons dat realiseerden.”

Met een verklarende analyse had je die tunnelvisie kunnen voorkomen?

Ellen “De kans erop wordt in ieder geval een stuk kleiner. Je zet namelijk alles op een rij in een verklarende analyse. Doordat je het hele verhaal beschrijft en de samenhang daarin probeert te vinden, heb je minder de neiging om je op één bepaald aspect te focussen.”

Hilde “Het is een mooi voorbeeld van Ellen dat duidelijk maakt dat je gemakkelijk aspecten over het hoofd kunt zien als je niet systematisch analyseert. Dat geldt bijvoorbeeld ook voor trauma bij ouders. We bieden ouders heel vaak opvoedingstrainingen aan. Maar als ouders getraumatiseerd zijn, is er in hun brein helemaal geen ruimte om nieuwe dingen te leren. Die ouders zijn

Hilde Tempel is klinisch psycholoog. Ze werkt vier dagen per week als directeur-bestuurder bij Stichting Jeugd Noord-Veluwe. Daarnaast werkt ze een dag als behandelaar. Hilde heeft ook onderzoek gedaan waarbij onder meer gekeken is naar de verklarende analyse.

Marca Geeraets is gz-psycholoog en werkzaam bij Bureau PEERS. Ze maakt verklarende analyses voor de Bovenregionale Expertisenetwerken van complexe casuïstiek en geeft trainingen in het maken van verklarende analyses.

gewoon aan het overleven. In een verklarende analyse neem je die aspecten wel mee.”

Is de verklarende analyse eigenlijk iets nieuws in de jeugdhulp?

Hilde “Nee, wat mij betreft worden we al decennialang opgeleid om te zoeken naar samenhang in de vragen die cliënten ons stellen. Misschien is de vorm waarin we dat gieten nu een beetje anders, maar in feite is er niets nieuws onder de zon.”

Marca “Het is zeker waar dat orthopedagogen en psychologen hierin opgeleid worden, alleen merkten we in de praktijk dat het bij veel professionals is weggezakt. Gelukkig is het onderwerp nu weer hoog op de agenda gekomen, omdat we met z’n allen steeds meer vinden dat je breder moet kijken dan alleen de problematiek. Een tijdlang was de heersende teneur: je moet gewoon aanpakken. Maar gelukkig zijn we er nu weer van overtuigd dat een pas op de plaats vaak beter is.”

Ellen “Het is goed dat het belang van de verklarende analyse nu breed wordt gedragen. In de praktijk zag ik veel te vaak gebeuren dat keer op keer besluiten werden genomen die op dat moment het slimste leken, maar het niet waren. Gevolg is dat kinderen ernstig vastlopen en soms jaren doormodderen.”

Expliciet en systematisch

In het ideale geval maak je altijd een verklarende analyse, meent Hilde. “Ik pleit ervoor om zoveel mogelijk aan de voorkant aan de slag te gaan met de verklarende analyse, omdat je juist dan trajecten kunt voorkomen waarbij kinderen vastlopen in de specialistische jeugdhulp. Dat zou dan moeten gebeuren bij het

sociaal wijkteam, een jeugdteam of andere plek waar de lokale toegang tot de jeugdhulp is geregeld.”

Ellen twijfelt. “Ik vraag me af of we het zo breed moeten zien. Dan zouden we heel hulpverlenend Nederland moeten veranderen en dat is misschien wat te veel gevraagd. En bovendien is het bij relatief eenvoudige hulpvragen soms helemaal niet verkeerd om een korte klap te maken. Mijn zorg zit vooral bij de complexe gevallen.”

“Hulpverleners analyseren eigenlijk altijd wel”, relativeert Marca, “maar veel professionals doen dat vooral intuïtief en impliciet. Het mooie aan de verklarende analyse is dat je het expliciet én systematisch doet, waardoor je een stevige basis neerzet voor gezamenlijke doelen en interventies – en er een veel minder grote kans is op het doormodderen wat Ellen beschrijft. Ik denk dat je in het algemeen kunt zeggen dat we veel explicieter duidelijk moeten maken waarom we doen wat we doen.”

Vereist het maken van een goede verklarende analyse eigenlijk veel vakkennis?

Marca “De basis van een verklarende analyse is om heel specifiek en concreet te formuleren waarover ouders, jeugdigen en andere betrokkenen, zoals leerkrachten, zich zorgen maken. Want als je niet helder hebt wat de juiste problematiek is, kun je *no way* tot de juiste behandeling komen. Vervolgens ga je bekijken welke factoren handelingsrelevant zijn en daarbij is echt vakkennis nodig. Als je de richtlijnen niet kent, dan heeft het maken van een verklarende analyse eigenlijk geen zin.”

Ellen “Als ik een presentatie geef, laat ik soms een stukje zien uit de doktersserie *House*. Je ziet die artsen dan samen over de diagnose van een patiënt praten. Zou het aandoening A kunnen

Ellen Loykens is klinisch psycholoog en directeur behandelzaken bij de Groningse hulpverleningsinstelling Molendrift. Ze maakt deel uit van het expertteam Groningen en zit in het expertisenetwerk van de drie noordelijke provincies.

‘Als je echt de tijd neemt om naar ouders te luisteren, krijg je hun taal erbij cadeau en schrijft de verklarende analyse als het ware zichzelf’

> zijn? Of toch B? Dan lopen ze weer terug naar de patiënt om het te bespreken en na een tijdje valt het kwartje en begrijpen ze wat er aan de hand is. Ik heb het nagevraagd bij een arts en het werkt in de kern echt zo. Dit is in feite wat klinisch redeneren is. Je legt met z'n allen een puzzel, alleen moet dat redeneren wel op de juiste manier gestuurd worden, vanuit de juiste vakkennis.”

Marca sprak over kennis van richtlijnen en hoe belangrijk dit is. Een van die richtlijnen is ‘samen beslissen’, in hoeverre is die richtlijn relevant?

Hilde “Voor mij is het heel eenvoudig: zonder ouders en jeugdigen kun je geen goede verklarende analyse maken. Je wilt samen begrijpen wat bepalende factoren zijn en hoe de samenhang eruitziet. Het mooie is dat het gesprek hierover voeren al een interventie op zich is. Door vragen te stellen en te praten zie je vaak al verandering in gedrag ontstaan.”

Marca “Helemaal mee eens. Ouders en jeugdigen krijgen een beter inzicht in hun situatie als ze goed bij het proces worden betrokken. Het hele proces wordt wat aardser en normaler, in feite probeer je om samen tot een verhaal te komen. We vragen jongeren ook altijd zelf naar hun sterke kanten, omdat we uit onderzoek weten dat het heel effectief is als je hun sterke kanten benut in de behandeling. Het is echt een gemiste kans als je daar niet over praat.”

Ellen “De verklarende analyse moet echt door ouders en kinderen gedragen worden, het is hún analyse in hún taal. Soms willen professionals nog wel eens te hard doordenderen, maar het is echt cruciaal om ouders en kinderen stap voor stap mee te nemen.”

Hilde “Klopt. En het mooie is: als je echt de tijd neemt om naar ouders te luisteren, dan krijg je hun taal vanzelf cadeau en schrijft de verklarende analyse als het ware zichzelf.”

Wat is jullie oproep aan (ortho)pedagogen die dit verhaal lezen?

Hilde “Het zou mooi zijn als je samen met ons dit gedachtegoed wilt verspreiden. We hebben ambassadeurs van de verklarende analyse nodig. En verder zou ik gedragswetenschappers willen oproepen hun rol te pakken bij het beschrijven van de samenhang. Soms zien we nog dat gedragswetenschappers de verantwoordelijkheid niet nemen of zich een beetje in een hoek laten drukken. Maar je hebt die kennis, dus breng hem in en ga ervoor staan.”

Ellen “Ik zou ook willen oproepen om ervoor te zorgen dat de verklarende analyse écht wordt gedeeld door ouders en jeugdigen. Als professional moet je daarop toezien.”

Marca “Het doet me goed dat men op veel plekken hiermee bezig is. Ook gemeenten zeggen steeds vaker: onderbouw het maar met een verklarende analyse. Laatst gaf ik een training waarbij ervaringsdeskundigen gingen pitchen waarom ze een verklarende analyse belangrijk vinden. Een jongere zei: ‘Het is belangrijk dat er naar meerdere factoren wordt gekeken, zodat het kind niet degene is die de schuld krijgt.’ Dat vond ik zo treffend. Mensen hebben er simpelweg recht op dat we systematisch en in samenhang naar hun situatie kijken.”

tekst: Raymond Krul